

Fekete György

Tudjuk-e, mit akarunk?

■ Az elmúlt évek szelídnek álcázott művészetpedagógiai botladozásai fokozatosan kiművelték bennem a képességet a monologizálásra. Így szokott ez lenni ott, ahol még a feudalizmus reflexei is élnek, tehát kevés az esély az egyenrangú eszmecsere, a viták nem hallatszanak el a valódi felelősökig, az alternatívákat jobbra a szociológusok adják utólag, és nem a választani képesek időben, de vannak helyette intézkedések és törések. Amiket azután rendre szégyellünk, amikor eljön ennek is az ideje. A monológok úri sorsa az irodalom. Köznapi sorsa a riport, az elmaradt riportnak az önriport. Így cserél gondolatot az egyik énem a másikkal.

– Szerintem miről kellene beszélni?

– Nem a művészetpedagógiáról, hanem az általános pedagógia művészetközvetítő lehetőségeiről.

– Mire gondolsz, ha a téma szemedbe ötlük?

– Egy régen olvasott operapedagógia emlékezetesen bárgyú szövegére – bizonyosan te is emlékszel rá –: „a gróf a vízbe fúlt, a gróf a vízbe fúlt, mentsük meg őt, mentsük meg őt”. Tudod, amikor egy teljes társulat három felvonáson át serénykedik azon, miként lehet másfél órán át két tömondatot apróra rágni, annak ellenére, hogy a librettista már a múlt század végén gondoskodott arról, hogy a főhős a végén élve ne maradjon. Hiszen attól opera az opera – tragédia dalban elbeszélve –, hogy programszerűen vállalja a kollektív gondatlanságot.

– Bolondozol?

– Nem. Komoly dolgokkal sohasem. Ezúttal annál inkább nem, mivel az ilyen történetek gyakran váltanak át igazi tragédiává, ilyenkor felejt el az ügyelő előre bekészíteni a vízmedencébe a biztonsági parafaövet, emiatt estéről-estére újabb és újabb friss hőstenorról kell gondoskodnia.

– Mondd! Gúnyolódásod kitérés a konkrétumok elől?

– Nem, út a konkrétumok felé. Idestova hatvanéves út, ezalatt úgy érzem, jogosultságot nyertem saját modoromhoz.

– Tehát?

– Analógiában a színház-tér az iskola, amolyan egy oldalról nézett színtér, ahol a premierig mindenkinek óriási hangja van, még a sűgő is rikoltozik, csak a premier csendjének pillanatától marad egyedül a színész végtelen kiszolgáltatottságával, magányával és a mindenki által otffelejtt felelősséggel. A mindenkori hőstenorokkal kísérletező tanítók, magukat nevetségessé tevő gyakorló művészek alakítják, megejtő szeretettel és önpusztító túlzásaikkal. A palira vett publikum csupa tizenhét éves aluli, kiskorú bérlettulajdonos, ártatlan seregeik közismert bájjal füttyülik szét a gyenge előadásokat. A darabokat ritkán írják, az kockázatosan ellenőrizhető, inkább összegyűrik, az valahogy művészesebb is. Végezetül, az ügyelő behelyettesítéseihez személyes tapasztalataik felidézését kérem – bízom memóriájukban.

– Maradjunk abban, hogy ezután is hozzám beszélsz, nem szeretem a riportból való kiszólásokat. Még félreértenék. Térjünk is vissza eredeti témánkhoz! Van-e helye a tanításban a képzőművészetnek, iparművészetnek, építészetnek, irodalomnak, színháznak?

– A kérdés rossz, mert a helyzet fordított, hiszen mind ezeknek szülőháza lehetne az iskola. Csak példaképpen: hatalmas plastikákban, épületekben tanítanak, a formák, a színek, a tónusok, az arányok rendszere és logikája belső, lelki tereink tenyere, edénye, amiben a tárgyak világa az összes kézzel is fogható anyagi momentumban minden gyerekcselekvés feltétele és kontrollja is egyben. És azt ne hidd, hogy csak annak, aki akarja. Akit nem érint meg, vagy ha az egész egy elhibázott, kiürült halmoz, akkor hiányában van jelen, aminél súlyosabb következménnyel aligha számolhatunk.

– Micsoda? Hát az építészet, a képzőművészet, az iparművészet, a népművészet, a design nem lehet külön tananyag? Óraszám, tesztlap, vizsga, jegy és egyéb gyorsan elfelejteni valók?

– Dehogynem. Csakhogy éppen ez a bökkenő! Mert eredendően ehhez van a legkevesebb közük. Neveltetésed

negatív eredménye, hogy fordított kérdéseidet fordított logikából következtetted. Hozzászoktál, hogy minden újfajta tudásnak tantárgyat kalapáltak, aminek során minél kocsonyásabbá vált a tárgy belseje, annál keményebbre edzették a választófalait. A művészet mondanivalói ma úgy vannak jelen a bárányfelhőnyi óraszámokban a tanítás egén, hogy abból eső sohasem eshet, sikerült őket makulányi áltudományokká koncentrálni, és függetlenségük mámorában elfelejteni a célt: az egész embert. A természettudományok viszont a művészetekről mondtak le, pedig bennük élnek a szépségek csírái.

– Nana! Elfelejtetted a tantárgyi integrációért küzdőket, a rajztanárokat, a technikatanítást, a szakköröket?

– Jórészt szívesen elfelejteném. De nem tudom, mert ál-

landóan emlékeztetnek saját tévedéseim. Ma már egészen biztos vagyok benne, hogy amit hallatni szeretnénk a tárgyak és a műtárgyak létéről, értelméről, sajátosságairól és sorsáról, az döntő mértékben benne van a történelemben, a magyar nyelvben, az énekben, a tornában, a fizikában, kémiában, biológiában és a többi tantárgyban, csak nem bontjuk ki, nem hivatkozunk rá, nem írjuk össze. Nem integrálunk. Heti harminc, harminckét órára csökkentek az óraszámok, a tudnivalók ugyanakkor hatványozódtak. Az összevonásban, a kölcsönös hivatkozásban, a sokoldalú értelmezésben lehet a kiút. Ezért a rajztanítás sem egyedüli megváltó reménység, mint ahogy azt gondoltuk, elsirattuk, és az énektanítás sem.

– Pontosítsd, mire gondolsz?

– Amit mondom, neked sem fog jólesni. Úgy érzem, hogy a művészetekről szóló tanításoknak nem szabad szélsőségesen művészetcentrikusnak lenniük. A régmúlt is erre tanít. Voltak idők, amikor az emberiség minden lépését át- meg áthatották a szépség és arányosság, a művesség és a disztinváció áramai. De gondold csak át, válhatott volna mindez napi szükségletté korunk pozór és kívülálló, arisztokratikus és megkülönböztető szemléletével? Az a természetesség, amivel az átlagember választani tudott a jó és a rossz, a szép és a csúnya, a tartalmas és a tartalmatlan között, nemcsak irigylésre méltó, de szinte elérhetetlen is lett. Okát pedig abban látom, hogy a mindennapi kultúrában korábban képes volt feloldódni a művészet, a látás, a viselkedés, a munka, az öltözködés, az építés, a társas viszonyok,

s a választás képességének gyakorlata maga volt a művészet egésze, ez pedig szorgalmas, áhítatos, önbecsüléssel teli mesterségekben manifesztálódott. Közéjük tartozott a festő, a rajzoló, a faragó, a bútorműves, az építő, a takács, az ötvös és megannyi mesterség még.

– De mi köze ennek a mához? Az idők változása megkérdőjelezheti a mondottak mai érvényességét, nem?

– Túlságosan hozzászoktattuk magunkat ahhoz, hogy a kérdőjeleket az önkifejezésre vonatkozó profi művészvilág aspektusából tegyük fel. Egyre azt kérdezzük, mit kell átadni az én tudásomból a gyerekeknek ahhoz, hogy holnap különbek lehessenek, mint én vagyok, s különül élhessenek hozzá. Évekig szenvedélyesen éltem az iskola-csináló hitével és balsorsával azon középiskolások között, akik koncentráltan kaptak művészeti nevelést. Bizonyo-

san tudom, hogy számukra is kedves cuccok sokasága volt az öltözködéskultúra; az ámulás és a megrendülés skálája a színelmélet; az építészet okos ablakpanorámák, sodró lépcsőfordulók, és sejtelmes anyagok sátra, börtöne, menedéke; hogy bár a rajban keveseké volt az alkotás öröme, annál többeké a szabadulás, a félelmek feloldása, a próba szenvedélye, a kishitőség kompenzációja. Legmaradandóbb tanítói élményeim között azok az órák maradtak meg, amelyekben példát adtak a tizenévesek nekem abból, miként kell összerakni részismereteket, önző szakmai információkat, egyoldalú megközelítéseket világos egésszé, amitől könnyebb volt a hazaindulás, a kedves megszólítása, a kollégiumi szombat délután betöltése, a névnap levélírás haza. Amikor egyetlen szó, fogalom elemzése, történelemidézőbb, művészettörténetibb, magyarabb és természettudományosabb volt, mint az arra külön-külön hivatott órák együttvéve.

– Tagadod tehát, hogy a művészetek legáltalánosabb tennivalói számára kell vagy érdemes óraszámért harcba szállni?

– A leghatározottabban. Az élet egy, eléggé szétszedték, szétzilálták, össze kellene írni. A meglévő keretekben, azok saját eszközei között kell feltalálni lehetséges eszközeinket. Először a pedagógusok nevelésében, aztán a kiterjesztett hatósugarban. A tanítók sokszínűségét, intelligenciáját kell alaposan megemelni, ez volna a következő évtized legfontosabb tennivalója. És a tanítók közé állni szellemi munkásnak mindenütt, ahol a mondanivaló akciórádusza ezáltal növelhető. Iskolában, közművelődésben, sajtóban, telekommunikációban. De ehhez le kell szállni a lóról.

– Miféle lóról? Ez megint micsoda rébusz?

– A magas lóról. Amelyikről fenségesen lenézve máig is szinte egy a fontos: hogy utódokat neveljünk, s nem az, hogy értőket, kutatókat, közelítőket. Le kell mondani arról, hogy mindig a magunk baján akarjunk csak segíteni. Meg kell tanulni kívülről, a sokak oldaláról megközelíteni saját tudásunkat, s másképpen válogatni belőle. Ma csak tehetségeket kutatunk. Kiknek jórészt amúgy is adott a képességük a kiválásra. Ennél több kell. A műtárgyak, a tárgyak képessége, üzenete, funkció-tartományai, olyan többletenergíák, amelyekben mindenféle tehetség kibomlása megkönnyebbédhet. Segíteni az emberré válásban, ebben van a művészeti nevelés első feladata, minden más ezután következhet.

– Eretnekségnek tűnik, amit mondasz, és mondjuk azt is, művészetellenes, érzed?

– Hogy mondják, azt tudom, de igazságát nem érzem. Azt azonban igen, hogy egy uralkodó művészaspektus ellenére van. Az onnan jövő meg gondolatlan ütések

igyekszem felfogni, ne gyerekeket érjenek... A többi nem fontos. Csak tudjuk végre, mit akarunk, mert ha kérdeznék, félek, nemigen tudnánk felelni rá, mert a művészet többletértékei nem a műfaji önzésekben szunnyadnak, hanem az ezerféle tudás összeírásában, s erre kellene rájönni azoknak, akiknek ez a dolga. Nehezebb tennivalót el sem tudok képzelni ennél. De fontosabbat sem.